

NOVADI ZAĻO

No šosejas virskārtas nofrēzēts vecais asfalts var vēreiz noderēt ceļu būvē, tāpat nojaucamai ēkai katru ķieģeli var rūpīgi atlikt malā. "Pirmais mums nebūtu jāmeklē ekonomiskais vai saimnieciskais labums, bet jādara tāpēc, ka tas ir atbildīgi un ilgtspējīgi. Tie ir atslēgas vārdi jebkuram centienam aprites ekonomikas virzienā, skaidrojot nepieciešamību pārstrādāt un otrreiz izmantot būvniecības atkritumus, uzsvēr Latvijas Būvuzņēmēju apvienības pārstāve Brigita Vīksne.

Vislabāk tiek galā ceļu būvnieki

Dabas resursi ir ierobežoti, un būvniecība ir viens no lielākajiem to izmantotājiem – ap 40 procentiem. Statistikā to tik skaidri neredzam, jo atkritumus neiekļauj visas lietas, kas saražotas ar mērķi tās lietot būvniecībā. "Metāls, betons satur vienreizējās izejvielas, un ES un ANO kopīgais ilgtspējas mērķis ir samazināt resursu patēriņu un ieviest Zero Waste principu. Resursi ir izsmeļami, tie nav mūžīgi," viņa saka. Uz šo mērķi ir jāiet, kaut gan īsti vēl neesam tam gatavi no saimnieciskās, kā arī tiesiskās un normatīvās bāzes puses.

Normatīvā regulējuma izveide ir izaicinājums ne tikai lokāli, bet visā pasaulē. Pašlaik tas veidots tā, lai patērētājam pasniegtu skaidru un drošu produktu, kas izgatavots no primārajiem resursiem. Ierasts, ka publiskajos iepirkumos pasūtītājs iekļauj atrunu – ja konstatē būtisku defektu, tad nav atļauts labot, ir jāaizstāj ar jaunu. "Kad mēģinām kaut ko darīt aprīti, ir jāmācās tehnoloģijas, tās jāpielāgo. Visu laiku esam eksperimentālā fāzē – jāmācās to pašu visiem ļoti pazīstamo ķieģeļu izgatavot no jauna. No lietām, kuras papemtas no dabas, jāmācās atgūt labo, vērtīgo un atkal likt lietā, saglabājot, protams, drošību un skaidrību, jo

Maksimāli otrreiz izmantot būvniecībā materiālus, nevis ņemt jaunus no dabas ir svarīgi zaļo mērķu sasniegšanai, tomēr Latvijā vēl ļoti jāpilnveido normatīvā bāze, lai būvniekiem nebūtu sasietas rokas.

kvalitāti upurēt mēs negribam," pauž B. Vīksne.

Ceļu būvnieki, viņaprāt, ir vieni no pionieriem, kas vislabāk tiek galā ar jauninājumu apguvi. Latvijas tehniskās specifikācijas ceļu būvē ļauj izmantot būvniecības atkritumus (BA), un mūsu ceļu būvnieki ieviešu jaunu terminu būvniecībā un atkritumu apsaimniekošanā – reciklāts.

Ceļu būvnieks ņem vērā autoteļu specifikāciju, kas katram materiālam nosaka prasības, apjomu, cik var piejaukt klāt pārstrādāto, stāsta SIA "A-Land" valdes priekšsēdētājs Andris Serbinskis. Firma pārsvarā strādā pēc valsts un pašvaldību pasūtījuma, kur galvenais ir normatīvie akti. "Ekonomiskais izdevīgums – gan jā, gan nē. Maksimāli ir jāizmanto esošie resursi, kas ir uz vietas. Ja ir kaut kas, ko var izmantot, pārstrādājot otrreiz,

Jāmācās ķieģeli izgatavot no jauna

tas ir racionāli. Jo vairāk pilnveidosies normatīvā bāze, jo vairāk tos varēs izmantot. Var ceļu būvēt no otrreiz pārstrādātā, ja vien to paredz normatīvie akti," norāda būvnieks. "Valsts aizvien vairāk iet šajā virzienā."

Ne tāpēc, ka esam nabagi

"Civiltajā būvniecībā iet lēnāk, jo Eiropas regulējums kompleksi ir sabūvēts tā, ka tam, kurš ķeras klāt iegūt otrreizējos materiālus, ir jāuzņemas ļoti daudzas lomas. Kad, nojaucot būvi, paņem materiālus, jābūt atkritumu apsaimniekotājam, bet tajā mirklī, kad iegūst atpakaļ kaut ko izmantojamu, uzņemas ražotāja saistības. Daudz uzdevumu un liels slogs, ja kāds to mēģina darīt," skaidro B. Vīksne. Ilgtspējas aspekts pamazām ienāk arī būvniecības mācību programmās tehniskajās augstskolās, taču vajadzētu daudz vairāk.

"Vienīgais, ko izmantojam, – cenšamies saglabāt vecās detaļas, nenomainot uz jaunām, un daudz izmantojam dizainā otrreiz lietoto kokmateriālu," savas būvfirmas pieredzi stāsta mājokļu attīstītājs, SIA "Lion Estate" īpašnieks Māris Dambis. Runājot par citiem materiāliem, piemēram, par rīģipša aizstājējiem, uzņēms pauzē, ka esot ieradums izvēlēties lētāko produktu un to, ar ko jau ierasts strādāt. "Komanda tik ļoti arī nepēta, kas ir ražotājs, no kā tas ir ražots, bet strādā ar to, ar ko iesākts," saka būvuzņēmējs.

Otrreiz izmantojami būtu mi-

JĀSALĀGO UZSKAITES SISTĒMAS

EKSPERTE

Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas Vides aizsardzības departamenta direktore RUDĪTE VESERE:

– Būtisks jautājums ir – cik būvnieki pārdomāti un zinoši izmanto pārstrādātos būvniecības atkritumus, kas parasti parādās rekonstrējot vai nojaucot. Būvniecības procesu sākot, jau būtu jābūt skaidram, ko darīs ar šiem BA. Viena daļa materiālu būtu izmantojami pārstrādei, otra – tilpņu aizberšanai un tamlīdzīgi. Tā kā darbības ar atkritumiem vajag atļaut, pārsvarā pakalpojumu sniedz atkritumu apsaimniekotājs, kuram ir pārvadāšanas vai pārstrādes atļauja.

Normatīvo aktu izmaiņu jautājumos ministrija sadarbojas ar Būvniecības valsts kontroles biroju, Valsts vides dienestu. Jāskatās, kas no BA ir atkārtoti izmantojami. Var izmantot tam pašam sākotnējam mērķim vai pārstrādāt un no otrreizējiem izejvielām ražot jaunu būvmateriālu, trešā grupa – tilpņu aizberšanai, kam var neizmantojat dabas resursus.

Galvenais ir objekta pareizi sašķirot. Būtiski ir nesajaukt bīstamos atkritumus ar tiem, kurus var pārstrādāt vai reģenerēt, īpašu uzmanību ēku nojaukšanā veltot azbestu saturošiem materiāliem un siltumizolācijai.

Normatīvajos aktos jānosaka būvuzstrādājumu kvalitātes prasības atkarībā no pārstrādāto BA izmantošanas mērķa. Nav pieļaujams, piemēram, veidnes aizbert ar nešķirotiem atkritumiem, rezultātā pasliktinot augsnes kvalitāti.

Tāpēc jāsaista divas elektroniskās uzskaites sistēmas. Būvniecības uzskaites sistēma (BIS) un Atkritumu pārvadājumu uzskaites sistēma (APUS). Tas nepieciešams, lai dati būtu pārnesami un viegli kontrolējami.

nerāresursi, kas paliek, nojaucot būvi, piemēram, daļa ķieģeļu, betons, ko var drupināt un izmantot nedrenējošās kārtās, taču pietrūkst tehniskā standarta, kādam tad jābūt galarezultātam – ar kādām ķīmiskajām fizikālajām īpašībām, stāsta B. Vīksne. Skandināvijā ar to nodarbojas azartiski – otrreiz lieto lietās vecos logu rāmjus, stiklu nodod pārstrādei un lielie moderni stikla paketi, dekoratīvā apšuvuma fragmentus izmanto kādā citā ēkā. Betona pārseguma paneļus var pārlīkt no viena objekta citā.

Līmēto brusu gali citā ražotnē var pārtapt par grīdas segumu. Restaurācijas objektos vislabāk redzams, cik daudz detaļu var saglabāt, akurāti apejoties. "Ja ir grība, ja saredzam vajadzību būvēt ilgtspējīgi, daudzas lietas var paveikt un tad skatīties, kā procesu padarīt ekonomiski izdevīgāku. Jāvīrās uz domu, ka neņemam veco nevis tāpēc, ka esam nabagi, bet tāpēc, ka tad nenocīrīsim, neizraksim resursus un neuzkrausim nākamajam paaudzēm savus bezgalīgos atkritumu kalnus," norāda B. Vīksne.

Lādētāju mudžeklis atšķetināts

2022. gada rudenī Eiropas Parlaments atbalstīja tiesību aktu, kas ļauj Eiropas Savienības (ES) patērētājiem visas savas elektroniskās ierīces uzlādēt ar viena tipa lādētāju. Līdz šī gada beigām visiem mobilajiem tālruniem, planšetdatoriem un kamerām, ko pārdod ES, jābūt aprīkoti ar "USB C" tipa uzlādes pieslēgvietu. Savukārt no 2026. gada pavasara šī prasība attieksies arī uz klēpdatoriem.

"Kopējais lādētājs beidzot Eiropā kļūst par realitāti! Mēs esam gaidījuši šos noteikumus vairāk nekā desmit gadus, un nu beidzot varēsim pašreizējo uzlādes ierīču pārpilnību atstāt pagātnē. Šis uz nākotni vērstais tiesību akts ļaus nokārtēt izstrādāt novatoriskus uzlādes risinājumus, un no tā ieguvēji būs visi – sākot no neapmierinātiem patērētājiem un beidzot ar mūsu trauslo vidi. Šie ir grūti laiki politikā, bet mēs esam pierādījuši, ka ES nav beigušās idejas un/vai risinājumi, lai uzlabotu dzīvi

miljoniem cilvēku Eiropā un iedvesmotu arī citviet pasaulē sekot šim piemēram," pēc tiesību akta atbalstīšanas sacīja Eiropas Parlamenta deputāts no Maltas Alekss Adžus Saliba.

Minētā direktīva ir daļa no ES centieniem samazināt elektrisko un elektronisko iekārtu atkritumus un dot patērētājiem iespēju izdarīt ekoloģiskāku izvēli.

Izmestie un neizmantojie lādētāji ES ik gadu rada aptuveni 11 000 tonnu e-atkritumu. Aplēsts arī, ka, nepērkot nevajadzīgus lādētājus, visā ES patērētāji varētu ietaupīt līdz pat 250 miljoniem eiro gadā.

Pirmās ierīces ar "USB C" uzlādes pieslēgvietu parādījās jau 2015. gadā. Tagad tās ir visur – Android tālrunos, klēpdatoros, bezvadu austiņās, spēļu konsolēs utt. Mobilo ierīču tirgotāji pauž, ka princips – viens lādētājs visiem gadzietiem Latvijā jau darbojas kādu laiku. Tāpēc nu ar vienu uzlādes ierīci var pabarot ne tikai telefonu, planšetdatoru, bet arī, piemēram, elektroniskās smēķēšanas ierīces un bezvadu austiņas. "Pēdējais, kas pagājušogad pievienojās "USB C" tipa vadam, bija mobilā telefona "iP-

hone" 15. sērija. Pirms tam aifoniem bija lightning savienojums," stāsta SIA "Statums" veikala pārdevējs Jevgēnijs.

Viņš spriež, ka šādi noteikumi noteikti atvieglo dzīvi patērētājiem, kuriem vairs nav jāiegādājas jauns lādētājs katrai jaunai ierīcei. Tajā pašā laikā pārdevējs norāda, ka, ņemot vērā šīs izmaiņas, lādētāju cenas pieaugušas. Sadārdzinājums atkarīgs arī no to jaudas.

Noteikumi paredz, ka ar "USB C" tipa pieslēgvietu jābūt aprīkoti visiem ražotāju ierīcēm, kuras ir uzlādējamas ar vadu kabeli un kuru elektriskā jauda ir līdz 100 vatiem, tostarp mobilajiem tālruniem, planšetdatoriem, digitālajām kamerām, visu veidu austiņām, rokas videospēļu konsolēm, portatīvajiem skaļruņiem, e-lasītājiem, tastatūrām, pelēm, portatīvajām navigācijas sistēmām un klēpdatoriem. Visām ierīcēm, kas nodrošina ātru uzlādi, jābūt vienādām uzlādes ātrumam. Tas nozīmē, ka lietotāji savas ierīces varēs uzlādēt tajā pašā ātrumā ar jebkuru saderīgu lādētāju. Tāpat noteikts, ka informācija par jauno ierīču uzlādes īpašībām jānorāda uz īpaša

Vienots mobilo ierīču lādētājs Eiropas Savienībā tika gaidīts ilgu gadus. Lai gan direktīva jāievieš līdz šī gada beigām, ražotāji reaģējuši laikus

IEGUVUMI

- Viens lādētājs mobilajiem tālruniem un planšetdatoriem: ieguvēji – vide un patērētāji.
- Jaunais standarts "USB C" tipa pieslēgvietā, nodrošinot ātru uzlādi un datu pārraidi.
- Pērkot jaunu ierīci, pircējs var neiegādāties lādētāju.

AVOTS: EUROPARL.EUROPA.EU

marķējuma. Tādējādi patērētāji viņu rīcībā esošie lādētāji jau ir var vieglāk pārliecināties, vai saderīgi ar jauno ierīci.

Ļauj mantām nonākt īstajās rokās

Kā padarīt lietas ilgmūžīgas, ir viens no lielākajiem mūsdienu izaicinājumiem. Diemžēl pat tās preces, ko iegādājāmies ar garantiju, vajadzības gadījumā tiek vienkārši nomainītas pret jaunām, tās labo reti. Lai mīlīgo patēriņu mazinātu kaut uz pusi, ir pieejami dažādi maīņas punkti, kur lietām varam dot jaunu dzīvi. Tikai pašiem jāvēlas to darīt!

■ Viena no ierastākajām iespējām, kur atdot, iemainīt, ziedot tās mantas, kuras vairs nav nepieciešamas, ir domubiedru grupas sociālajos portālos. Piemēram, feisbukā tādas ir daudzas un dažādas: Ziedo, dāvina vairs nevajadzīgo; Atodu par velti; Atod mantas; Atod, pirms met ārā; vietējā Andele un citas.

■ Pērn Latvijā atklāts arī pirmais būvgružu un būvmateriālu apmaiņas punkts – lietovelreiz.lv. Ikvienam, kurš veicis remontu, zina, cik izšķērdīgi ir turēt puslietas krāsas bundžas pieliekamajā, līdz tā sažūst, vai gadiem ilgi patrepē glabāt liekās līstes un flīzes. Te nu ir lieliska iespēja nodot tās tālāk lietošanā, vienoties par nodrošināšanas saņemšanas iespējām.

■ Grāmatāruņu vidū īpaši iecienīti ir grāmatu maīņas punkti, jo, būsim godīgi, vienu un to pašu grāmatu reti lasām otrreiz. Šādi maīņas punkti izveidoti daudzās iestādēs, tāpat izlasītu grāmatu

var pārdot vai lietotu iegādāties vietnē iBook.lv.

■ Labdarības veikalini arī jau ir gandrīz katrā pilsētā. Organizāciju pārstāvji gan lūdz maīņas punkti izveidot daudzās iestādēs, tāpat izlasītu grāmatu

ka tā nav vieta, kur izvest atkritumus. Ikvienam ziedojums ir pirkums, piemēram, "Otrās elpas" veikals ir atbalsts kādai ģimenei, kas ļaus tai operatīvi reaģēt un organizēt palīdzību savam bērnam, dodot viņam iespēju dzīvot.

■ Pirms pāris gadiem izveidota mājaslapa, kurā cilvēki var atbrīvoties no liekām mantām, tās vienkārši atdot, sak, brauc un ņem. Vietne atdodmantas.lv sevi pieteikusi kā labu mantu mēbeles izmešanas apjaucājiem tuviniekiem vai kaimiņiem, mazums – viņu māsaimniecībā tieši lūko pēc tā, kas jums palicis lieks.

Latvijas vides aizsardzības fonds
Materiāli tapuši ar Latvijas vides aizsardzības fonda atbalstu. Par publikāciju saturu atbild SIA "Kurzemes Vārds".

UZZIŅAI

Būtiskākie šķēršļi aprites prasību noteikšanai projektēšanā un būvdarbos:

- būvgružu atkritumu statuss un ar to saistītās vides prasības, to izmaksas un atkārtotas komercializēšanas ierobežojumi;
- tehnisko standartu trūkums būvgružu pārstrādes produktu novērtēšanai, īpašību apliecināšanai un izmantošanai būvniecībā;
- nepilnvērtīgi tehniskie standarti BA pārstrādes produktu novērtēšanai;
- neskaidra kārtība un atbildības BA pārstrādes produktu ievietošanai tirgū;
- iepirkumu prasības neveicina aprītiņu izstrādājumu izmantošanu;
- jebkura papildu prasība, kas palielina pakalpojuma vai materiāla izmaksas, mazīna pretendentu konkurētspēju iepirkumā.

AVOTS: NOVĒRTĒJUMA ZIŅOJUMS PAR BŪVGRUŽU UN BŪVMATERIĀLU APRITES RISINĀJUMIEM LATVIJĀ KOMERCIĀLAJĀ UN SABIEDRISKAJĀ SEKTORĀ, 2022